

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Το πανεπιστήμιο του σήμερα και του αύριο

Του Ν.Μ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΚΗ*

Η επιστημονική - τεχνική επανάσταση, που έλαβε χώρα τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, οδήγησε την ανθρωπότητα σε μια καινούργια εποχή, στην εποχή της γνώσης, της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Όμως η γνώση και η τεχνολογία αποτελούν κατ' εξοχήν προϊόντα των πανεπιστημίων και των ερευνητικών ιδρυμάτων. Το γεγονός αυτό έχει συνέπεια, ίσως αθόρυβα, αλλά ταχύτατα και ανεπιστρεπτή, τη μετατόπιση του πανεπιστημίου στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και της προσοχής της κοινωνίας και των συνιστωσών της, όπως είναι η αγορά, η βιομηχανία, οι υπηρεσίες, η τέχνη και γενικότερα ο πολιτισμός.

Εχουν ήδη συμπληρωθεί δύο δεκαετίες από την εφαρμογή του νόμου πλαισίου 1268/82 για τα πανεπιστήμια. Η σημερινή πραγματικότητα των περίπου 10.000 μελών ΔΕΠ των πανεπιστημίων ποιοτικά και ποσοτικά βρίσκεται μακράν της προ εικοσαετίας κατάστασης των ολίγων εκατοντάδων τακτικών καθηγητών του ελληνικού πανεπιστημιακού συστήματος.

Όμως, το σημερινό πανεπιστήμιο αντιμετωπίζει πλήθος συσσωρευμένων προβλημάτων, τα οποία οφείλονται είτε στις διεθνείς τάσεις και πρακτικές, που αποτυπώθηκαν παραπάνω, είτε και στη δυναμική που το ίδιο το πανεπιστήμιο δημιουργεί και αναπτύσσει.

Ενδεικτικά παραθέτω μερικά από τα βασικά σημεία μιας συζήτησης που θεωρούμε ότι πρέπει να προχωρήσει σε εθνικό επίπεδο για τη διαμόρφωση ενός νέου θεσμικού πλαισίου για την Ανώτατη Εκπαίδευση στην πατρίδα μας, διάλογο στον οποίο θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι ακαδημαϊκοί, πολιτικοί, συνδικαλιστικοί και κοινωνικοί φορείς να διατυπώσουν με σαφήνεια, παρρησία και τόλμη συγκεκριμένες απόψεις.

I. Ανάπτυξη ενός άναρχου συστήματος: Τις τελευταίες 3 δεκαετίες αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός των νέων Τμημάτων και Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης. Εντούτοις, όλα αυτά πραγματοποιήθηκαν χωρίς τον απαραίτητο και απαιτούμενο στρατηγικό σχεδιασμό.

II. Διαδικασίες ανάδειξης των οργάνων διοίκησης: Στο ισχύον σύστημα ανάδειξης των οργάνων διοίκησης των ιδρυμάτων έχουν παρατηρηθεί περιπτώσεις έντονης αντιδημοκρατικότητας, αδιαφάνειας, όπως επίσης και περιπτώσεις διαπλοκής, ακόμα και συναλλαγής. Στην προσπάθεια ανατροπής του παλαιού συστήματος εξουσίας ο νομοθέτης επιφόρτισε το φοιτητή με ευθύνες, για τις οποίες δεν διέθετε και δεν διαθέτει την απαιτούμενη γνώση και εμπειρία. Θα πρέπει άμεσα ο νομοθέτης να προχωρήσει α) στην αποδέσμευση των διαδικασιών από τα ιδιότυπα σώματα εκλεκτόρων-εκλογέων, που διαμορφώνονται πριν καν την ύπαρξη υποψήφιων πρυτάνεων ή προέδρων (!!) -στοιχείο έντονα αντιδημοκρατικό, β) στην καθιέρωση της άμεσης και συμμετοχικής δημοκρατίας για τις ομάδες των φοιτητών και του προσωπικού σε ποσοστά αντίστοιχα αυτών που ισχύουν στην υπόλοιπη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

III. Αυτονομία των ιδρυμάτων-χρηματοδότηση: Θα πρέπει άμεσα να προωθηθεί η πλήρης οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια των πανεπιστημίων, ώστε να μπορέσουν να προγραμματίσουν την ανάπτυξη τους μέσα από τις διαδικασίες της αξιολόγησης και του στρατηγικού σχεδιασμού. Επίσης θα πρέπει η πολιτεία να αυξήσει σημαντικά τη χρηματοδότηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, αλλά και το πανεπιστήμιο να αντλήσει πόρους από τη συνεργασία του με τις άλλες συνιστώσες της κοινωνίας.

IV. Διαδικασία εξέλιξης και εκλογής των μελών ΔΕΠ: Επιβάλλεται πλέον η ριζική αλλαγή της διαδικασίας με έμφαση στην εξειδίκευση τόσο των εσωτερικών εκλογών (εξελιξέων) όσο και των εκλογών σε νέες θέσεις, ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή αντικειμενικοποίηση του συνόλου των εκλογικών διαδικασιών σε εθνικό επίπεδο. Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί η δυνατότητα συγκρότησης εκλεκτορικών σωμάτων ανά επιστημονική περιοχή σε εθνικό επίπεδο, τα οποία να υφίστανται ετήσια μερική ανανέωση. Τέλος, κρίνεται ότι η συγκρότηση ενός δευτεροβάθμιου οργάνου μπορεί να διευθετήσει αρκετές από τις δυσλειτουργίες.

V. Βασικές αρχές οργάνωσης των σπουδών: Χωρίς να υποτιμηθεί η έρευνα, είναι αναγκαίο να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για την ανανέωση των μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης υπογραμμίζοντας το ρόλο της διδασκαλίας ως ουσιώδους δραστηριότητας των ιδρυμάτων. Κύρια έμφαση πρέπει, επίσης, να δοθεί στις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία, γεγονός που συνεπάγεται ριζική μεταβολή της μαθησιακής διαδικασίας.

VI. Μεταπτυχιακά προγράμματα - έρευνα - Κέντρα Εξαιρετικής Εκπαίδευσης (Κέντρα Αριστείας): Σημαντικές πρωτοβουλίες επιβάλλεται να αναληφθούν από την πολιτεία για τις απαραίτητες θεσμικές αλλαγές, για την καλύτερη οργάνωση των μεταπτυχιακών σπουδών. Κυρίως όμως απαιτείται η εξεύρεση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης, ώστε να διασφαλίζεται ένα υψηλό επίπεδο διεθνώς ανταγωνιστικών μεταπτυχιακών σπουδών.

Για να κατακτήσει μια διακριτή ταυτότητα το ελληνικό ακαδημαϊκό σύστημα, θα πρέπει σε ορισμένους - προσεκτικά επιλεγμένους- τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας να αποκτήσει την πρωτοπορία σε διεθνές επίπεδο. Η δημιουργία Κέντρων Εξαιρετικής Εκπαίδευσης (Κέντρων Αριστείας), ίσως σε πρώτη φάση στο επίπεδο των μεταπτυχιακών σπουδών, θα μπορούσε να απαντήσει σε ένα τέτοιο ζητούμενο.

VII. Επιστημονικό δυναμικό της ελληνικής διασποράς: Ειδικά σήμερα, που βιώνουμε την εποχή της πληροφορίας και των επικοινωνιών, η θεσμική σύνδεση και ουσιαστική αξιοποίηση του επιστημονικού δυναμικού του Ελληνισμού της διασποράς θεωρούμε ότι θα έπρεπε να αποτελεί μέλημα του ελληνικού κράτους από πολλές δεκαετίες, ίσως δε από συστάσεώς του. Ειδικότερα στην ανάπτυξη και διεθνή ανταγωνιστικότητα των μεταπτυχιακών σπουδών ειδίκευσης και διδακτορικού, η παρουσία και ευέλικτη μεταχείριση αυτού του ανθρώπινου δυναμικού θεωρείται καθοριστικής σημασίας.

VIII. Συγγράμματα: Αν και δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι το κρατικοδίαιτο δωρεάν σύγγραμμα βοήθησε σημαντικά στην εμφάνιση κάποιας -έστω και ελάχιστης συγκρινόμενη με τους πόρους που έχουν διατεθεί- αξιολογής ελληνικής επιστημονικής βιβλιογραφίας. Όμως υπάρχουν αρκετές άλλες παρενέργειες, όπως δυσκολίες στη συνολική αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, εξαρτήσεις και ανισορροπίες με σημαντικές αρνητικές συνέπειες σε πολλές πτυχές της ακαδημαϊκής λειτουργίας και άλλα. Άμεσα και μέχρι την οριστική κατάργηση της διανομής συγγραμμάτων θα πρέπει να ληφθούν μέτρα εξορθολογισμού του συστήματος. Βέβαια είναι προφανές ότι σχετικά μεσοπρόθεσμα θα πρέπει η όλη χρηματοδότηση να μεταφερθεί αποκλειστικά για αγορά υλικού σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή για τις κεντρικές βιβλιοθήκες των πανεπιστημίων.

IX. Ευρωπαϊκός χώρος: Θα πρέπει να γίνει προσπάθεια συμπόρευσης με την ευρύτερη ευρωπαϊκή εμπειρία στην οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

Η πραγματοποίηση μιας πολιτικής με τα παραπάνω χαρακτηριστικά προκαλεί αντιδράσεις, έντονες αντιδράσεις. Πρώτα και κύρια από τις δυνάμεις της κάθε λογής συντήρησης και του σημερινού πανεπιστημιακού κατεστημένου. Απέναντι σ' αυτές τις δυνάμεις θα πρέπει να συνταχθούν όλες οι δημιουργικές και παραγωγικές δυνάμεις του ακαδημαϊκού χώρου. Φυσικοί σύμμαχοι θα πρέπει να καταστούν όλοι εκείνοι οι συνάδελφοι και οι φοιτητές, που καθημερινά βιώνουν τις αδυναμίες και τις δομικές πλέον ατέλειες του σημερινού συστήματος. Όλες οι ζωντανές δυνάμεις που προβληματίζονται και αγωνιούν μέσα στα αμφιθέατρα, τα εργαστήρια και τους άλλους πανεπιστημιακούς χώρους. Επιτέλους, θα πρέπει να αναπτυχθεί και να εδραιωθεί μια νέα πολιτικο-ακαδημαϊκή αντίληψη, μια νέα πανεπιστημιακή ηθική μέσα στο σύγχρονο Ελληνικό Δημόσιο Πανεπιστήμιο.

* Αν. Καθηγητής, Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών, ΕΜΠ
αντιπρόεδρος Ε. Γ. ΠΟΣΔΕΠ e-mail: nikolas@central.ntua.gr